

Asia: VN/27085/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tietosuojavaltuutetun toimisto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi.

Esityksen tavoitteena on erityisesti tehostaa poliisin vakavan rikollisuuden torjuntaa mahdollistamalla salaisen tiedonhankinnan aloittaminen nykyistä varhaisemmassa vaiheessa, kun käsillä on yksilön tai yhteiskunnan turvallisuuteen kohdistuva vakavan rikollisuuden muodostama uhka. Poliisilain 5 lukuun ehdotettujen muutosten tavoitteena on parantaa poliisin rikostorjuntakyvykkyksiä kaikkein vakavimpien rikosten osalta sekä varmistaa salaisessa

tiedonhankinnassa käytettävien keinojen looginen jatkuminen siirryttäessä uhkaperusteisesta rikostiedustelusta niin sanottuun perinteisempään rikostiedusteluun.

Luonnoksessa ehdotettavan automaattista tiedonkeräämistä avoimista lähteistä koskevan toimivaltuuden tavoitteena on tehostaa niin sanottua kohdennettua yleisvalvontaa yleisessä tietoverkossa olevista ryhmistä, joiden tarkoituksena on vakava rikollinen toiminta. Luonnoksen säännöskohtaisten perustelujen 6 §:ssä esitetään poliisille mahdollisuutta tiedonkeräämiseen avoimista lähteistä. Automaattinen tiedonkerääminen tarkoittaisi avoimiin lähteisiin kohdistuvaa

toimintaa tiedon hakemiseksi, seuraamiseksi, keräämiseksi ja tallentamiseksi automaattisesti teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja käyttäen, jos se on tarpeen poliisille säädetyn tehtävän suorittamiseksi (automaattinen tiedonkerääminen). Pykälässä ei määritellä avoimen tietolähteen

käsitettä, mutta se vaikuttaa luonnoksen perusteella hyvin laajalle, sisältäen sosiaalisen median ja näihin kuuluvat suljetut ryhmät.

Esityksessä nykytilaa koskevassa osiossa todetaan sivulla 26 että "Suljettuun ryhmään hakeuduttaessa poliisilla ei ole varmaa tietoa siitä, onko kanavalla rikollista toimintaa vai ei. Ryhmään meneminen perustuu yleiseen käsitykseen vastaavanlaisten ryhmien, sivustojen tai muiden paikkojen todennäköisyyksistä sellaisesta toiminnasta, joka on poliisin mielenkiinnon kohteena". Uutta pykälää koskevien perustelujen mukaan kohdennus perustuisi esimerkiksi poliisilla jo olevaan tiedustelutietoon siitä, että kohteessa tapahtuu rikollista toimintaa. Esimerkiksi tietojen automaattinen kerääminen voi perustua siihen, että poliisilla on tieto, että pikaviestipalvelun tietyssä keskusteluryhmässä tehdään huumausaine- ja asekauppaa.

Henkilötietojen käsittelyn on oltava aina oikeassa suhteessa sillä tavoiteltuun päämäärään. Esimerkiksi kaikkien tietyille keskustelufoorumille tai pikaviestikanavalle saapuvien viestien tallentaminen muodostaa huomattavan määrän tietoa, jonka liittyntä rikolliseen toimintaan voi perustua oletukseen samankaltaisissa ryhmissä tapahtuvasta toiminnasta. Luonnosta tulisi näiltä osin tarkastella täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden kannalta.

Luonnoksessa automaattisten tiedonkeräinten käyttöön tarvittaisiin päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätös, kun kerättyihin tietoihin liittyisi henkilötietoja. Esityksessä ei ole otettu kantaa tai pohdittu sitä, millaisia tietoja kyyseisessä henkilötietojen käsittelyssä mahdollisesti saadaan. Henkilötietojen käsittelyssä tämä arviointi olisi tärkeää, sillä arkaluontoisten henkilötietojen käsittelykynnys on erilainen kuin muilla henkilötiedoilla. Lisäksi tietosuojavaltuutetun toimisto pitää tärkeänä sitä, että päätöksen tekevä virkamiehelle on selvää, mitkä tiedot ovat henkilötietoja. Esimerkiksi välillisesti tunnistettavissa olevien tietojen, kuten nimimerkkien, on katsottava olevan henkilötietoja ja vaativan päällystöön kuuluvan poliisimiehen perustellun päätöksen keräimen käyttämiseksi tällaisiin tietoihin.

Esityksen perusteella kerättyihin tietoihin sisältyvien rekisteröityjen oikeuksien toteutuminen pyritään takaamaan päällystöön kuuluvan virkamiehen päätöksellä ja säätämällä automaattisella tiedonkeräämisellä avoimista lähteistä saatu tieto hävitettäväksi sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita poliisin tehtävien suorittamiseksi. Esityksen 9 §:ssä pykälässä säädettäisiin informatiivinen viittaus poliisin henkilötietolain 5 §:ään, 7 §:ään ja 13 §:ään, joiden mukaan tiedot on poistettava hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita pykälissä tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen. Nyt esitetyssä pykälässä on väljyyttä verrattuna viitattuihin poliisin henkilötietolain pykäliin, koska siinä ei veloiteta poistamaan tietoja välittömästi tietojen tarpeettomuuden ilmi käynnin jälkeen. Esityksen jatkovalmistelussa tulisi miettiä myös sitä, tulisiko pykälän perusteluosioon täsmentää tietojen tarpeellisuuden tarkastelemisen ajankohtaa ja sen suhdetta poliisin henkilötietolain 57 §:ään.

Lisäksi esityksessä tulisi ottaa huomioon automaattisen tiedonkeräämisen avulla tallennettujen tietojen rekisteröityjen oikeuksien toteutuminen. Rekisteröidyillä tulee olla tietosuojalainsäädännön mukainen oikeus informaatioon, omien tietojen tarkastamiseen ja oikeuden saada henkilötietoja käsittelevä valvontaviranomaisen tai tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Esityksen rikostiedustelua koskevan 5 b luvun 5 §:n mukaan rikostiedustelukeino voidaan kohdentaa myös muuhun henkilöön, jos rikostiedustelukeinoa ei ole mahdollista kohdentaa 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön tai henkilöryhmään ja keinon käytöllä voidaan perustellusti olettaa saatavan

3 §:ssä tarkoitettua yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa. Kun koko lainsäädännön perusteena on vielä rikostiedustelun kohteena olevan henkilön tai henkilökunnan aiheuttama, vielä toteutumaton uhka, jonka perusteella kohdistetaan oletetusti tietoja tästä uhkasta saavaan henkilöön, riski virheellisestä päätelmästä ja henkilön perusoikeuksiin puuttumisesta ilman perustetta on vähintään kohtalainen. Näiltä osin esitys kaipaa vielä täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden arviointia.

Esityksessä ehdotettujen rikostiedustelua koskevien pykälien voidaan arvioida lisäävän käsiteltävien henkilötietojen määrää. Tällöin esimerkiksi rikosasioiden tietosuojalain mukaiset henkilötietojen käsittelyn tarpeellisuusvaatimus, käyttötarkoitussidonnaisuus ja virheettömyysvaatimus painottuvat entisestään. Jatkovalmistelussa olisi tarkoituksenmukaista arvioida edelleen millaisia vaikutuksia lausunnolla olevalla hallituksen esitysluonnoksella on edellä kuvattujen henkilötietojen käsittelyä koskevien periaatteiden toteuttamiseen.

Ahtonen Tiina
Tietosuojavaltuutetun toimisto